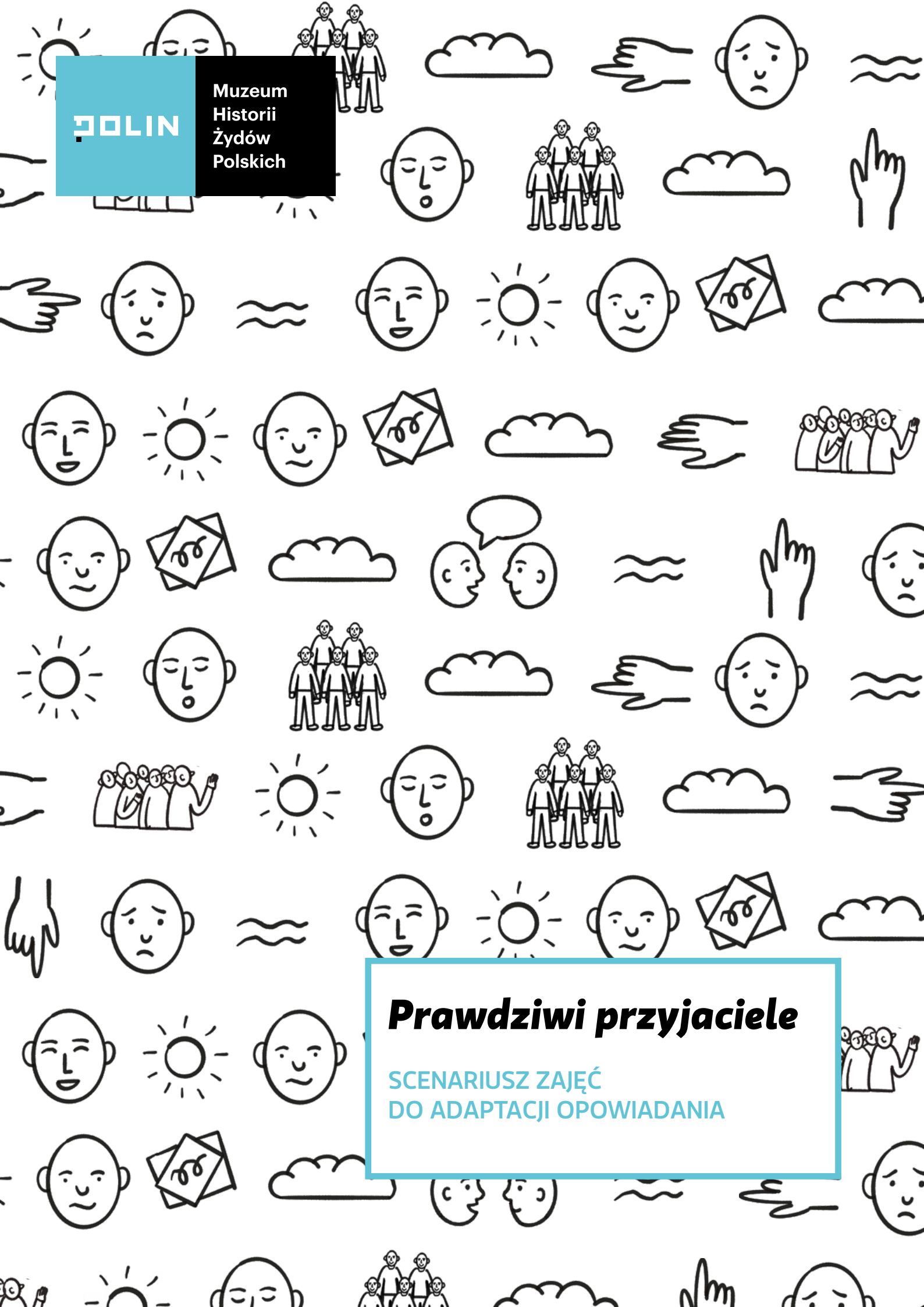

ŻOŁIN

Muzeum
Historii
Żydów
Polskich

Prawdziwi przyjaciele

SCENARIUSZ ZAJĘĆ
DO ADAPTACJI OPOWIADANIA

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć poświęconych pamięci o społeczności Żydowskiej w czasie II wojny światowej rekomendowaną przez Dział Edukacji Muzeum POLIN dla klas 4-6 uczniów i uczennic z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz ze spektrum autyzmu.

Poruszanie tematów związanych z II wojną światową oraz Zagładą wymaga szczególnej rozważliwości ze strony osoby prowadzącej zajęcia. Zadbaliśmy o to, aby informacje pojawiające się w przekazanych Państwu materiałach edukacyjnych były dopasowane do wieku i możliwości percepcyjnych odbiorców i odbiorczyń oraz były opatrzone naszym komentarzem.

Scenariusz opisuje zajęcia przewidziane na około 90 minut. Uwzględnia przeczytanie przez osobę prowadzącą adaptacji opowiadania „Prawdziwi przyjaciele”. Pierwsze 45 minut zaplanowane jest na rozmowę z uczniami i uczennicami na temat ich samopoczucia, grupową pracę metodą burzy mózgów, tworzenie definicji przyjaciela, krótkie ćwiczenie relaksacyjno-oddechowe oraz wykonanie przez dzieci karty pracy. Następne 45 minut przewidziane jest na wysłuchanie przez uczniów i uczennice opowiadania napisanego w sposób łatwy i zrozumiały, analizę i interpretację opowiadania, wykonanie dwóch kart pracy, przedstawienie dzieciom, kim są Żydzi, i wymyślanie kontynuacji opowiadania.

Przed realizacją scenariusza zadaniem osoby prowadzącej jest zapoznanie się z adaptacją opowiadania i ocena, czy może wykorzystać adaptację w całości, czy należy ją zmodyfikować. Fragmentami, które mogą szczególnie wpłynąć na emocje uczniów i uczennic, są te części, w których Maciek opowiada straszne historie – porównuje spalone drzewa do szponów czekających na ofiary, opowiada Peli o trzech wisielcach – oraz kiedy mama uderza Roberta w twarz. Opowiadanie można skrócić i dopasować do potrzeb grupy.

Osoby realizujące scenariusz same decydują o przerwach między kolejnymi zadaniami, rozmowami czy czytaniem fragmentami opowiadania, dostosowując tok lekcji i zadania do tempa pracy dzieci oraz ich możliwości. Zadania przedstawione w scenariuszu mają głównie zachęcać uczniów i uczennice do komunikacji i rozwijać umiejętności społeczno-emocjonalne. Zadania te należy traktować elastycznie, zachęcać dzieci do aktywności, nie wywierać nacisku.

Proponujemy opowiadanie omawiać z dziećmi fragmentarycznie, sprawdzać rozumienie treści w trakcie czytania, zadając pytania i inicjując rozmowę. Metoda małych kroków, czyli dzielenie celu na cele pośrednie, mniejsze i możliwe do zrealizowania, umożliwi uczniom i uczennicom osiągnięcie sukcesu, motywując ich do większego zaangażowania w pracę z treścią opowiadania. Dzieci potrzebują osiągnięcia szybkich rezultatów i doceniania ich wysiłku. Dalekie cele, jak w tym przypadku wysłuchanie całego opowiadania, mogą okazać się przeszkodą. Sukces rodzi sukces; jeśli dzieci zrozumieją fragment tekstu na poziomie dosłownym i uda im się dokonać interpretacji i oceny zdarzenia, chętniej zrobią to ponownie.

Uczniowie i uczennice z trudnościami w uczeniu się często przejawiają wzorzec reakcji zwany wyuczoną bezradnością. Przekonują sami siebie, że nie potrafią wykonać określonego zadania. Doświadczeniu wyuczonej bezradności można zapobiegać rozwijając poczucie własnej wartości i pozytywnego nastawienia do swoich umiejętności. Dlatego tak ważna jest indywidualizacja i dostosowanie zadań do możliwości psychofizycznych dzieci. Proponując zadania, z którymi dzieci są w stanie sobie poradzić, osoba prowadząca umożliwia dzieciom doświadczanie sukcesów. Z kolei sukcesy są kluczem do kształtowania pozytywnego nastawienia i budowania poczucia własnej wartości.

Poniżej zostały zawarte wybrane wskazówki do pracy na lekcji z uczniami i uczennicami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz dziećmi ze spektrum autyzmu. Ich uwzględnienie pomoże w realizacji scenariusza w pozytywnej atmosferze.

Czynniki sprzyjające uczeniu się:

1. Bezwzględne dbanie o pozytywną relację nauczyciel – uczeń, uczeń – uczeń i tworzenie przyjaznej atmosfery w klasie. Pozbawiona stresu aura oraz życzliwe nastawienie mają podstawowe znaczenie dla jakości pracy dzieci, sprzyjają aktywizacji, nabywaniu nowych umiejętności i pokonywaniu trudności.
2. Sprawdzenie na początku lekcji, czy nie występują u dzieci czynniki blokujące uczenie się, np. głód, zmęczenie, zmartwienie lub czynniki z otoczenia, np. przeszkadzający dźwięk, temperatura, czynniki przedmiotowe. Na niektóre z czynników blokujących uczenie się osoba prowadząca nie ma wpływu, ale większość jest w stanie wyeliminować.
3. Troska o przystępność języka: kierowanie jednoznacznych, niebudzących wątpliwości, zwięzłych komunikatów słownych oraz krótkich instrukcji, najlepiej w formie słowno-obrazkowej.
4. Kontrola pracy dzieci, dokładne instruowanie, dostarczanie wskazówek, upewnianie się, czy dzieci rozumieją komunikaty i treści zadań.
5. Możliwie często używanie pomocy wizualnych.
6. Aktywizacja uczniów i uczennic polegająca przede wszystkim na nauczaniu czynnościowym, opartym na działaniu dzieci, ich zaangażowaniu, przeżywaniu, odkrywaniu i poznawaniu. Zaangażowanie uczniów i uczennic usprawnia proces zapamiętywania i przyswajania nowych wiadomości.
7. Nacisk na ćwiczenia w mówieniu, mające zastosowanie w sytuacjach dnia codziennego.
8. Dostosowanie zadań do możliwości i potrzeb dzieci, uwzględniając indywidualne tempo pracy. W przypadku osób ze spektrum autyzmu – umożliwienie wykonywania zadań w preferowany przez siebie sposób, np. przy niektórych zadaniach uwzględnić odpowiedź pisemną zamiast ustnej.
9. Różnicowanie zadań: oprócz pracy indywidualnej stwarzanie możliwości pracy grupowej.
10. Przywiązanie uwagi do bodźców pozytywnych w formie aprobaty i pochwały dla podejmowanego wysiłku. Zachęcanie i motywowanie dzieci do dalszych działań.
11. Umożliwienie uczniom i uczennicom osiągnięcia sukcesu na każdej lekcji, pozwalające na budowanie pozytywnego obrazu własnej osoby, m.in. przez wyznaczanie celów możliwych do osiągnięcia i zrealizowania w krótkim czasie, czyli stosowanie metody małych kroków.

Scenariusz zajęć do adaptacji opowiadania „Prawdziwi przyjaciele”

Autorka:

Patrycja Komar

Adresaci:

Uczniowie i uczennice klas 4–6 ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi: z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, ze spektrum autyzmu

Czas trwania:

około 90 minut

Temat zajęć:

Kim jest prawdziwy przyjaciel?

Analiza i interpretacja adaptacji opowiadania „Prawdziwi przyjaciele”

Cel główny zajęć:

- rozwijanie umiejętności komunikacyjnych
- rozwijanie umiejętności społeczno-emocjonalnych
- zapoznanie z adaptacją opowiadania „Prawdziwi przyjaciele”
- podjęcie przez dzieci próby analizy i interpretacji opowiadania
- rozwijanie myślenia logicznego, krytycznego i twórczego.

Cele poznawcze:

Uczniowie i uczennice:

- dowiadują się, kim jest przyjaciel
- poznają podstawowe informacje o losach Żydów podczas II wojny światowej.

Cele praktyczne:

Uczniowie i uczennice:

- formułują definicję przyjaciela
- komunikują swoje samopoczucie i swoje potrzeby
- czekają na swoją kolej, słuchają wypowiedzi innych osób
- współpracują w grupie, tworząc mapę myśli
- wykonują ćwiczenie relaksacyjne
- słuchają opowiadania, odpowiadają na pytania dotyczące treści opowiadania
- samodzielnie lub z pomocą dokonują interpretacji opowiadania
- wymyślają kontynuację opowiadania
- dokonują oceny opowiadania

- usprawniają spostrzegawczość
- ćwiczą koncentrację uwagi
- pracują indywidualnie, rozwiązując karty pracy
- współpracują z osobą prowadzącą.

Cele motywacyjne:

Uczniowie i uczennice:

- są zainteresowani przebiegiem zajęć
- są zaangażowani w wykonywanie zadań.

Cele w języku uczniów i uczennic:

- Dzisiaj porozmawiamy o tym, kim jest przyjaciel.
- Posłuchamy opowiadania.
- Poznamy o zachowaniach bohaterów.
- Pod koniec zajęć porozmawiamy o waszych pomysłach na dalszy ciąg opowiadania.

Metody:

- metoda wpływu osobistego
- rozmowa w kręgu
- stymulacja polisensoryczna
- metoda ekspresji i impresji nastawiona na emocje i przeżywanie
- metody aktywizujące – praktyczne działania uczniów i uczennic

Środki dydaktyczne:

- adaptacja opowiadania „Prawdziwi przyjaciele”
- zdjęcia lub ilustracje z emocjami (np. „EMOCJE – Rozpoznawanie stanów emocjonalnych na podstawie wyrazu twarzy”, wyd. Harmonia)
- **ZAŁĄCZNIK 1:** plan aktywności
- **ZAŁĄCZNIK 2 i 3:** karta pracy „Przyjaciel”
- **ZAŁĄCZNIK 4:** ilustracja opaski
- **ZAŁĄCZNIK 5:** karta pracy „Kto występuje w opowiadaniu?”
- **ZAŁĄCZNIK 6:** karta pracy „Co czuje Maciek?”
- ilustracje wywołujące skojarzenia z przyjacielem
- arkusze papieru lub bloku A3
- narzędzia pisarskie: kredki, mazaki
- kleje, nożyczki, marker/kreda do tablicy, magnesy.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

ETAP WSTĘPNY

Czynności organizacyjne:

- organizacja przestrzeni do zajęć
- rozmowa z uczniami i uczennicami o samopoczuciu
- przedstawienie uczniom i uczennicom celu zajęć
- przedstawienie uczniom i uczennicom planu aktywności

ETAP WŁAŚCIWY

Prawdziwy przyjaciel – burza mózgów

Definicja przyjaciela

Ćwiczenie relaksacyjno-oddechowe „Oddychający wąż”

Rozwiązanie karty pracy „Przyjaciel”

Praca z opowiadaniem:

- słuchanie przez uczniów i uczennice opowiadania
- analiza i interpretacja opowiadania

Rozwiązanie karty pracy „Kto występuje w opowiadaniu?”

Wyjaśnienie, kim są Żydzi

Wymyślanie kontynuacji opowiadania

Rozwiązanie karty pracy „Co czuje Maciek?”

ETAP PODSUMOWUJĄCY

Sprawdzenie stopnia osiągnięcia zakładanych celów

Informacja zwrotna do uczniów i uczennic

Informacja zwrotna od uczniów i uczennic

Podziękowanie za pracę na zajęciach

Zakończenie zajęć

ETAP WSTĘPNY

CZYNNOŚCI ORGANIZACYJNE:

Organizacja przestrzeni do zajęć:

Jeśli uczniowie i uczennice pozytywnie reagują na zmiany, możesz zaproponować im pracę przy „wyspie”, czyli ułożonych ławkach na środku sali, jedna przy drugiej, z krzesłami dookoła. Niech uczniowie i uczennice przygotowują „wyspę”, usiądą tak, żeby wszyscy siebie widzieli. Usiądź razem z dziećmi. Takie ustawienie ławek wprowadza przyjazną atmosferę i zachęca do komunikacji.

Uwaga! Jeśli w klasie jest osoba ze spektrum autyzmu, dla której strukturalizacja przestrzeni jest bardzo ważna, nie zmieniaj nic w ustawieniu ławek w sali. Jakiegokolwiek zmiany mogą u osoby z silną potrzebą strukturalizacji przestrzeni zaburzyć jej poczucie bezpieczeństwa.

Rozmowa o samopoczuciu:

Rozmowa o samopoczuciu uczniów i uczennic służy stworzeniu bezpiecznej i pozytywnej przestrzeni do przeprowadzenia zajęć. Warto wprowadzić ją jako stały element wstępnego etapu zajęć.

Komentarz: Osoby ze spektrum autyzmu wykazują trudności w odczytywaniu emocji innych osób, a także nie łączą odczuć z reakcjami na nie. Również osoby z niepełnosprawnością intelektualną przejawiają deficyty związane z właściwym rozumieniem emocji innych osób. Regularnie ćwicząc nazywanie i identyfikowanie uczuć, uczniowie i uczennice zdobywają narzędzia do podobnej analizy sytuacji z ich życia codziennego, a tym samym możliwość lepszego odnajdowania się w sytuacjach społecznych.

Rozłóż zdjęcia lub ilustracje z emocjami na środku stołu. Dostosuj liczbę zdjęć do grupy.

Poproś dzieci, żeby wybrały zdjęcie, które pokazuje ich dzisiejsze samopoczucie. Wykonaj zadanie razem z nimi. Wybierz zdjęcie, które przedstawia Twoje samopoczucie; pokaż uczniom i uczennicom; powiedz, jak się dzisiaj czujesz i dlaczego. Uczniowie i uczennice po kolei robią to samo. Zapytaj każdą osobę, jak się dzisiaj czuje i dlaczego. Co się wydarzyło, że tak się czuje? Czy potrzebuje czegoś? Zachęć do rozmowy. Zapytaj, czy inne dzieci mają pytania do aktualnie mówiącej osoby. Jeśli dziecko ma trudność z wybraniem i nazwaniem emocji, pomóż mu. Wybierz zdjęcie dla dziecka i zapytaj, czy czuje się dzisiaj radośnie, czy jest mu smutno, czy jest ciekawe dzisiejszych zajęć.

Poproś uczniów i uczennice o zebranie zdjęć i ułożenie jednego na drugim. Odłóż zdjęcia.

Jeśli pracujecie przy standardowym ustawieniu ławek, rozłóżcie zdjęcia z emocjami na biurku lub wybranej ławce. Poproś uczniów i uczennice, żeby podeszli do biurka lub ławki. Osobie, która nie chce podejść, możesz rozłożyć kilka zdjęć emocji na ławce. Dzięki temu cały czas będzie brała udział w zadaniu.

Komentarz: Rozmowa w kręgu jest jedną z najmocniejszych i najbardziej wieloaspektowych strategii pracy z uczniami i uczennicami. W czasie rozmowy w kręgu dzieci mają szansę zostać wysłuchane, kiedy przedstawiają swoje emocje, odczucia i myśli. Dzieci uczą się słuchać siebie nawzajem, poświęcają innym uwagę i wzajemnie się akceptują. Przez dzielenie się uczuciami w bezpiecznym środowisku uczniowie i uczennice dostrzegają podobieństwa między sobą i indywidualne różnice. Zrozumienie tego przyczynia się do rozwoju poczucia własnej wartości i szacunku dla innych. Stałe rozmowy w kręgu wpływają na rozwój świadomości, wrażliwości i samokontroli, integrują grupę, rozwijają zdolności komunikacyjne, rozładowują napięcia i rozwiązują konflikty. Metodę rozmowy w kręgu dobrze jest stosować regularnie i możliwie jak najczęściej. Należy podkreślić, że jest to skuteczna metoda pod warunkiem, że dzieci biorą w niej udział dobrowolnie. Jeżeli osoba woli być obserwatorką i słuchaczką podczas rozmowy, pozwól jej na to. Postaraj się zachęcić dziecko po kilku minutach lub następnym razem.

Przedstawienie dzieciom celu zajęć:

- Dzisiaj porozmawiamy o tym, kim jest przyjaciel.
- Posłuchamy opowiadania.
- Pozmawiamy o zachowaniach bohaterów.

Przedstawienie uczniom i uczennicom planu aktywności:

Zaprezentuj uczniom i uczennicom plan aktywności podczas lekcji (przykładowy plan aktywności – **ZAŁĄCZNIK 1**). Zapytaj każdą osobę, czy plan pracy na lekcji jest dla niej zrozumiały. Wyjaśnij wątpliwości. Plan powinien być wyeksponowany w miejscu widocznym dla dzieci. Wykonane zadania możesz wykreślać lub zastępować, żeby wskazać, na jakim etapie są zajęcia.

Komentarz: Plan aktywności na lekcji ułatwia orientację dzieciom. Widzą one, które aktywności już się odbyły, a które jeszcze się odbędą, co wpływa na lepsze rozumienie otoczenia i zapewnia przewidywalność zdarzeń. Podczas lekcji mogą wydarzyć się sytuacje, które wpłyną na tok lekcji. Dzieci widząc modyfikacje na planie aktywności lepiej znoszą pojawiające się zmiany.

ETAP WŁAŚCIWY

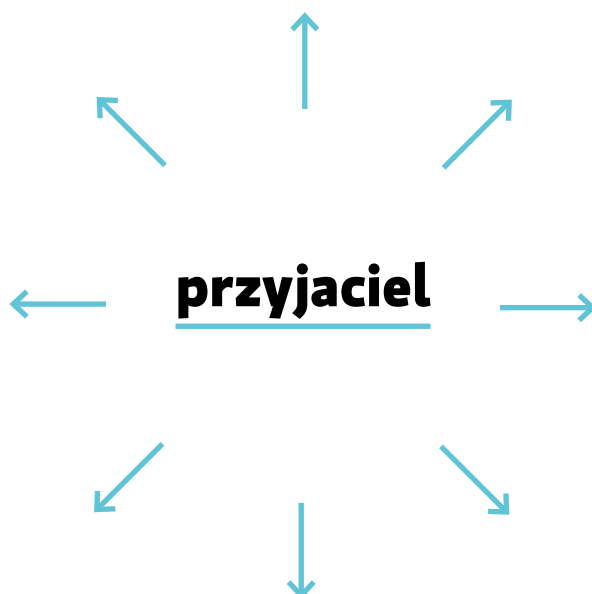
Prawdziwy przyjaciel – burza mózgów:

Zadanie to pozwoli Ci się zorientować, czy i jak dzieci definiują przyjaźń.

Komentarz: Osoby ze spektrum autyzmu są w stanie budować przyjacielskie relacje z rówieśnikami. Łatwiej jest im współpracować z jednym dzieckiem niż z grupą, jednak zdecydowanie warto podejmować próby kształtowania umiejętności współpracy z kilkoma osobami. Jeśli napotkasz opór dziecka ze spektrum autyzmu przed pracą w grupie, możesz wraz z sobą stworzyć grupę z takim dzieckiem i ustalić zasady współpracy. Bardzo ważne podczas pracy grupowej, w której znajduje się osoba z ASD, jest dokładne określenie jej roli, poinstruowanie jej, co i z kim ma wykonać. Zaletą pracy w grupie jest m.in. to, że umożliwia ona włączanie się w działania wszystkim uczestniczącym osobom, co nie zawsze jest możliwe podczas pracy zbiorowej z całą klasą. Niektóre dzieci szybciej i chętniej wypowiedzą się w grupie niż na forum klasy. Forma pracy grupowej sprzyja wymianie doświadczeń i pomysłów, stymuluje kreatywność i często przynosi lepsze rezultaty pracy niż w innych formach. Praca grupowa nadzorowana przez osobę prowadzącą zajęcia skutecznie zapobiega ewentualnym wkluczeniom uczniów i uczennic z grupy, wspiera bezpieczne środowisko uczenia się, angażuje emocje dzieci w pozytywny sposób. Wyższy poziom bezpieczeństwa ułatwia nieśmiałym dzieciom zyskać pewność siebie. W efekcie grupa korzysta z opinii i pomysłów wszystkich jej członków i członkiń.

Wykorzystaj znany klasie sposób podziału na grupy. Jeśli do tej pory dzieci były dobierane w grupy przez Ciebie, również podczas tego ćwiczenia Ty stwórz grupy. Jeśli uczniowie i uczennice potrafią zgodnie i samodzielnie dobrać się w zespoły lub nie mają nic przeciwko losowym grupom – wybierz ten sposób. Ważne jest, by w tym momencie nie dostarczać dzieciom niepotrzebnych impulsów zagrażających ich poczuciu bezpieczeństwa. Jeśli do tej pory klasa nie pracowała z podziałem na grupy, natomiast pracowała zbiorowo – wybierz tę formę pracy. Niech dzieci wybiorą miejsca i sposób, w jaki chcą pracować. Możecie stworzyć np. dwie „wyspy” z ławek, grupy mogą pracować na stojąco lub na podłodze. W trakcie pracy dzieci krąż między grupami, postaraj się uaktywniać bierne osoby, zachęcaj do przedstawiania swoich pomysłów i opinii, dbając jednocześnie o wzajemne słuchanie się dzieci. Jeżeli uważasz, że dla Twoich uczniów i uczennic propozycja pracy w grupie nie sprawdzi się, dzieci mogą wykonać zadanie w parach lub samodzielnie.

Zadaniem dzieci jest stworzenie **mapy myśli** ze słowem PRZYJACIEL **metodą burzy mózgów**. Burza mózgów jest bardzo efektywnym sposobem pracy – rozwija umiejętność szybkiego myślenia i sprzyja generowaniu pomysłów. Każda grupa otrzymuje arkusz papieru z napisanym na środku słowem PRZYJACIEL. Jeśli dzieci nie tworzyły wcześniej mapy myśli, narysuj kilka strzałek od słowa w różnych kierunkach, tak żeby wiedziały, jak mają rysować następne strzałki:

Poinstruuuj dzieci, że każdy pomysł jest dobry i każda osoba powinna szanować pomysły innych. Każda osoba może napisać, narysować lub przykleić symbol, który według niej pasuje. Nikt nie ocenia pomysłów innych osób.

W zależności od umiejętności uczniów i uczennic dostosuj sposób wykonania zadania. Dzieci mogą samodzielnie wypisać cechy i zachowania, które opisują przyjaciela; mogą napisać słowa; mogą narysować skojarzenia związane z przyjacielem. Jeśli taka technika pracy jest za trudna dla Twojej grupy, przygotuj listę cech przyjaciela i nieprzyjaciela, spośród których uczniowie i uczennice wybiorą te, które ich zdaniem są odpowiednie. Pomocne mogą być ilustracje, które mogą u dzieci wywołać skojarzenia, np.: uśmiech, serce, wspólna zabawa, piłka, skakanka, książka, telefon, gra planszowa itp.

Zaproś uczniów i uczennice do prezentacji swoich map myśli. Prace może prezentować jedna osoba z grupy lub cała grupa – niech ustalą to dzieci. Zachęć je do tego, żeby rozwinęły swoje pomysły; zadaj im pytania o to, dlaczego wybrały takie słowa, cechy lub ilustracje, czy są one związane z jakąś historią z życia. Po prezentacji powieś prace dzieci na tablicy. Po weryfikacji pomysłów dodaj swoje.

Definicja przyjaciela:

Zaproś po kolei każdą osobę do tablicy. Niech narysuje wybrany symbol, np. kółko czy serduszko, lub przypnie magnes przy skojarzeniach, które jej zdaniem najlepiej pasują do przyjaciela, i niech spróbuje sformułować swoją definicję przyjaciela. Możesz z dziećmi ustalić limit lub zostawić dowolność wyborów. Również Ty zaznacz cechy przyjaciela, które uważasz za najważniejsze, i sformułuj swoją definicję przyjaciela.

Podsumuj zadanie. Zapytaj dzieci:

- Czy mają przyjaciela?
- Jaki jest?
- Jakiego przyjaciela chciałyby mieć?
- Czy uważają, że same są dobrymi przyjaciółmi?

Ćwiczenie relaksacyjno-oddechowe „Oddychający wąż”:

Wykonaj ćwiczenie razem z uczniami i uczennicami. Połóżcie się na podłodze, na plecach. Zegnijcie nogi w kolanach, przyciągnijcie stopy do pośladków. Połóżcie się tak, by Wasze głowy leżały na brzuchach innych uczestników. Za pierwszym razem bądź „głową węża”. W zależności od możliwości grupy poinstruuuj dzieci, kto po kolei ma się położyć na kim lub pozwól dzieciom położyć się tak, jak chcą. Powiedz, że ćwiczenie się uda wtedy, gdy tylko nauczyciel – „głowa węża” będzie mówiła. Kiedy grupa jest gotowa, wprowadź uczniów do wykonania ćwiczenia oddechowego. Wykonujcie ćwiczenie 2–3 minuty.

Przykładowa instrukcja:

Jest cisza. Skupiamy się na oddychaniu. Kiedy człowiek oddycha, jego brzuch unosi się i opada. Poczujcie, jak wasze głowy unoszą się i opadają. Poczujcie, jak oddycha koleżanka lub kolega, na której lub którym leżycie. Jesteśmy jednym wężem. Odpoczywamy na trawie. Świeci słońce.

Komentarz: Ćwiczenia oddechowe każda osoba powinna wykonywać zgodnie ze swoimi możliwościami, ze względu na własny rytm oddechu i różną pojemność płuc. Przy tym ćwiczeniu większość dzieci, a czasem wszystkie, naturalnie dostosowują się do wspólnego rytmu oddechu. Sprzyja to budowaniu poczucia przynależności i jedności z grupą. Ćwiczenie to wprowadza dzieci w stan odprężenia, uspokaja, buduje zaufanie w grupie. Doskonale nadaje się jako stałe zakończenie zajęć w grupach, szczególnie gdy dzieci zmieniają kolejność ułożenia. Historia węża może być różna: raz może świecić słońce, raz może słuchać deszczu. Historię można dowolnie modyfikować.

Uwaga: Ćwiczeń oddechowych nie powinny wykonywać osoby, które są przeziębione, mają katar lub niedrożny nos.

Rozwiązanie karty pracy „Przyjaciel”:

Przygotuj odpowiednią wersję karty pracy: łatwiejszą z **ZAŁĄCZNIKA 2** lub trudniejszą z **ZAŁĄCZNIKA 3**.

Dostosuj poziom trudności zadania do możliwości każdej osoby. Jeżeli wiesz, że dziecko będzie miało trudność z wykonaniem prostszej karty pracy, zmniejsz liczbę wyszukiwanych słów z trzech do dwóch lub nawet jednego. Ważne, żeby każda osoba osiągnęła sukces. Sprawdź, czy każda osoba rozumie polecenie. Nadzoruj pracę dzieci. Pomóż osobie, jeśli napotka trudność, zanim obniży się jej motywacja.

Komentarz: Rozwijanie spostrzegawczości dzieci to bardzo ważny element treningu przygotowującego do czytania oraz rozwijania tej umiejętności. Osoby z trudnościami w nauce często pozostają pasywne; uważają, że to, co mają znaleźć, powinno być widoczne na pierwszy rzut oka. Nie mają świadomości, że, aby coś dostrzec, muszą zmobilizować swoje myślenie i skupić się. Wykonywanie ćwiczeń usprawniających spostrzegawczość wzrokową pomaga dzieciom nabrać takiej świadomości.

Praca z opowiadaniem:

Wysłuchanie przez dzieci opowiadania, analiza i interpretacja:

Praca z treścią opowiadania nie ma na celu odpytania uczniów i uczennic z czytania, dlatego zachęcamy do przeczytania tekstu przez osobę prowadzącą zajęcia. Weź pod uwagę wolne tempo przetwarzania informacji przez dzieci i trudności w zapamiętywaniu wiadomości. Czytaj tekst powoli i wyraźnie, robiąc krótkie przerwy po każdym zdaniu. W trakcie czytania przywołuj uwagę dzieci i staraj się utrzymać kontakt wzrokowy.

Przed zapoznaniem dzieci z treścią opowiadania zaznacz słowa, których znaczenia mogą nie znać. W opowiadaniu występuje staropolskie słowo „praciocia”. Dzieci mogą również nie znać znaczenia słowa „wisielec”; jeśli zdecydujesz się na przeczytanie tego fragmentu, również wyjaśnij to słowo. Niezrozumiałe słowa należy wyjaśnić zanim przeczytasz fragment opowiadania, w którym ono występuje.

Komentarz: Nieznajomość słów, czasem nawet powszechnie używanych, utrudnia dzieciom rozumienie sensu rozmowy czy tekstu. Jeśli dziecko nie pozna znaczenia danego słowa, może wytworzyć sobie i utrwalić jego błędne znaczenie.

Podczas czytania weryfikuj stopnień rozumienia przez dzieci treści i przekazu tekstu, zadając im pytania. Ważne jest zarówno sprawdzenie dosłownego rozumienia tekstu, jak i zachęcanie uczniów i uczennic do twórczego i krytycznego myślenia poprzez jego interpretację.

Komentarz: Rozumienie tekstu odbywa się na kilku różnych poziomach. Dosłowne rozumienie obejmuje fakty dotyczące postaci, rzeczy, wydarzeń. Są to odpowiedzi na pytania typu: Kto? Co? Gdzie? Kiedy? Interpretacja, czyli wyciągnięcie wniosków, obejmuje np. pytania: Jak myślisz? Dlaczego? Istotne jest zachęcanie dzieci do oceny treści. Inicjując rozmowę pytaniami: Czy podobało ci się opowiadanie? Dlaczego tak? Dlaczego nie? Co ci się podobało? Co ci się nie podobało? uaktywniamy u dzieci krytyczne myślenie, ucząc, że w czytaniu oprócz dokładności ważne jest rozumienie i ocena.

Po przeczytaniu fragmentu opowiadania, w którym pojawia się żydowska opaska, pokaż jej ilustrację z **ZAŁĄCZNIKA 4**.

Po przeczytaniu opowiadania omów z uczniami i uczennicami postawę Peli i Janki. Która z bohaterów opowiadania okazała się prawdziwą przyjaciółką rodziny i dlaczego?

Rozwiązanie karty pracy „Kto występuje w opowiadaniu?”:

Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy. Sprawdź, czy wszystkie osoby rozumieją polecenie.

Jeśli uważasz, że dla danej osoby liczba imion na karcie pracy jest zbyt duża, zmniejsz ją, wykreślając lub wymazując imiona osób niepojawiających się w opowiadaniu.

Wyjaśnienie, kim są Żydzi:

Przybliż uczniom i uczennicom losy Żydów podczas II wojny światowej w odpowiedni dla nich sposób.

Przykładowa interpretacja:

Żydzi to osoby, które wyznają judaizm. Judaizm to religia. Żydzi mówią i modlą się w języku hebrajskim. Mają swoje obyczaje i tradycje. Kiedyś dużo Żydów mieszkało w Warszawie i w całej Polsce. Podczas II wojny światowej Żydzi musieli nosić białe opaski z gwiazdą Dawida na prawym ramieniu. Był to niemiecki nakaz. Opaski musieli nosić dorośli i dzieci od 12. roku życia. Dzięki opaskom niemieccy żołnierze wiedzieli, kto jest Żydem. Żyd, który nie nosił opaski, mógł iść do więzienia. Niemcy kazali Żydom mieszkać w zamkniętej dzielnicy otoczonej murem. Taka dzielnica to getto. Żydzi w getcie byli bardzo źle traktowani. Musieli ciężko pracować. Nie mieli jedzenia. Żydzi nie chcieli mieszkać w getcie. Często uciekali z getta. Żydzi w trakcie wojny potrzebowali pomocy.

Wymyślanie kontynuacji opowiadania:

Poproś uczniów i uczennice, żeby zastanowili się nad tym, jak mogą zachować się przyjaciele Maćka, kiedy dowiedzą się, że jest Maciek Żydem i nosi opaskę. Jak może wyglądać ich spotkanie? Jakie zachowania pokażą, że są prawdziwymi przyjaciółmi? Jakie zachowania pokażą, że okazali się nieprzyjaciółmi?

Komentarz: Twórcze podejście do tekstu to zdolność do refleksji oraz pomysłowego potraktowania treści. Kształtowanie tej umiejętności odbywa się m.in. poprzez wymyślanie alternatywnych zakończeń historii.

Rozwiązanie karty pracy „Co czuje Maciek?”:

Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy lub poproś o to wybraną osobę. Zadaniem dzieci jest wyciąć emocje, wybrać i przykleić te, które może odczuwać Maciek, kiedy jego przyjaciele akceptują to, że jest Żydem, i kiedy tego nie akceptują. Dzieci mogą przykleić po jednej lub po kilka emocji. Sprawdź, czy wszyscy rozumieją zadanie.

ETAP PODSUMOWUJĄCY

Sprawdzenie stopnia osiągnięcia zakładanych celów:

Jednym ze sposobów sprawdzenia stopnia osiągnięcia zakładanych celów może być zastosowanie techniki zdań podsumowujących. Poproś każdą osobę, żeby dokończyła zdanie.

Przykładowe zdania do zastosowania:

- Dzisiaj wykonałam/wykonałem...
- Dziś nauczyłam/nauczyłem się...
- Dowiedziałam/dowiedziałem się...

Komentarz: Sprawdzenie stopnia osiągnięcia zakładanych celów ukazuje skuteczność działań dydaktycznych na lekcji. Jest to ważny element podsumowania, ponieważ pozwala zorientować się, co dzieci wynoszą z lekcji, co było dla nich najbardziej istotne.

Informacja zwrotna do uczniów i uczennic:

Podsumuj zajęcia. Przypomnij uczniom i uczennicom, jakie zadania wykonali. Zakończ zajęcia pozytywną informacją zwrotną. Wyszczególnij i docień dobre elementy pracy każdej osoby. Pochwal za wykonywane zadania, za uważne słuchanie opowiadania i udział w rozmowie. Wyrażaj podziw za pomysłowość. Sukcesy motywują dzieci, wpływają na wzrost wiary we własne możliwości, budują poczucie sprawstwa.

Informacja zwrotna do dzieci może zaczynać się od słów:

- Dobrze wykonałeś/wykonałaś...
- Podoba mi się...
- Cieszę się, że...
- Doceniam...
- Możesz być bardzo zadowolony/zadowolona z...

Informacja zwrotna od uczniów i uczennic:

Zapytaj każdą osobę, jak się czuje po zajęciach, co jej się podobało, co jej się nie podobało. Uszanuj odpowiedzi dzieci.

Komentarz: Osoby z niepełnosprawnością intelektualną oraz ze spektrum autyzmu mają trudności w zakresie rozumienia intencji i emocji innych osób, nie przewidują reakcji emocjonalnych, bezpośrednio komunikują swoje odczucia, udzielają szczerego komentarza.

Podziękuj uczniom i uczennicom za pracę na zajęciach.

Zakończ zajęcia.

Wykorzystane źródła:

Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?,
Przewodnik MEN, Warszawa 2010.

100 i więcej pomysłów, jak pomóc dziecku z dysleksją,
Harmonia, Gdańsk 2015.

100 i więcej pomysłów, jak pomóc dziecku z trudnościami,
Harmonia, Gdańsk 2015.

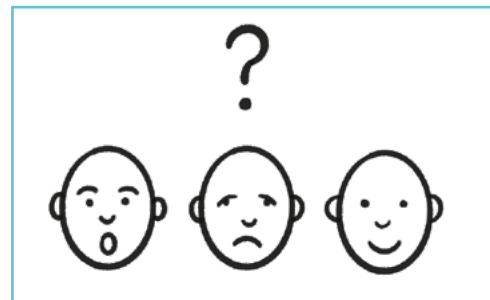
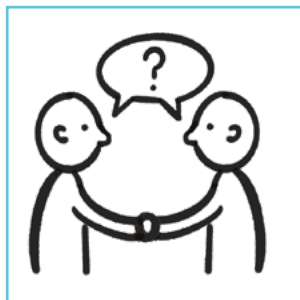
Jak nauczyć rozwiązywania konfliktów,
Poradnik, Fraszka Edukacyjna, 2018.

Autorka scenariusza: Patrycja Komar

Grafika: Karolina Witowska

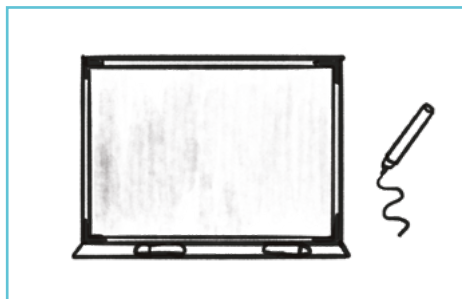
→
**Rozmowa
o samopoczuciu:
Jak się czujesz?**

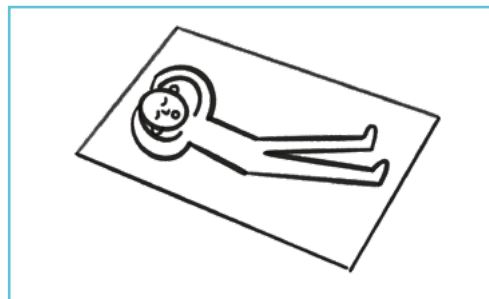
→
**Praca w grupie:
Jaki jest przyjaciel?
Co robi przyjaciel?**

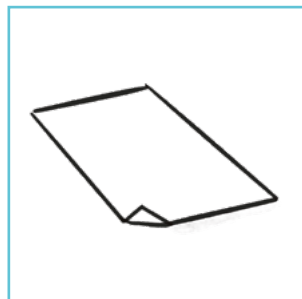
→
**Praca przy tablicy:
Moje określenia
na przyjaciela.**

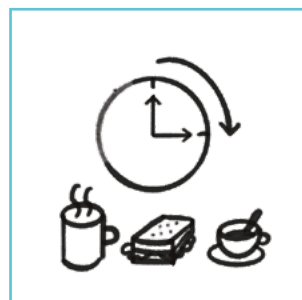
Ćwiczenie
relaksacyjne:
Leżenie i oddychanie.

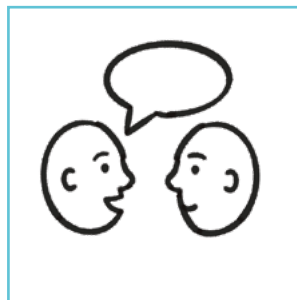
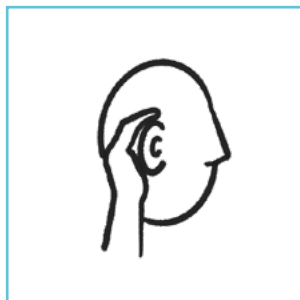
Karta pracy:
PRZYJACIEL

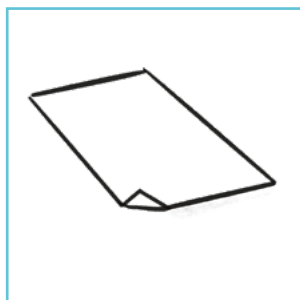
Przerwa

→
**Słuchanie
opowiadania.
Rozmowa**

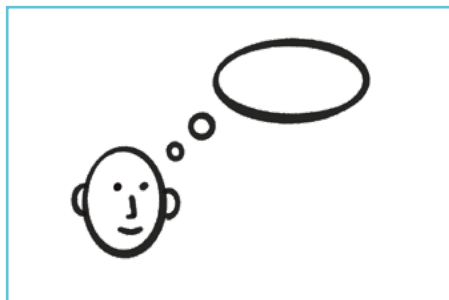
→
**Karta pracy:
Kto występuje
w opowiadaniu?**

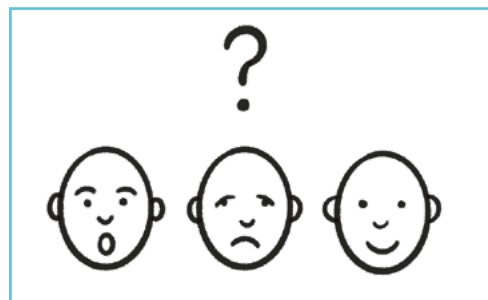
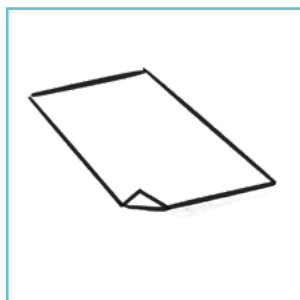
→
**Rozmowa:
Kim są Żydzi?**

→
Wymyślanie dalszej historii opowiadania

→
Karta pracy:
Co czuje Maciek?

→
Ocena zajęć

Karta Pracy PRZYJACIEL

Znajdź 3 słowa PRZYJACIEL.

Słowa ułożone są poziomo →

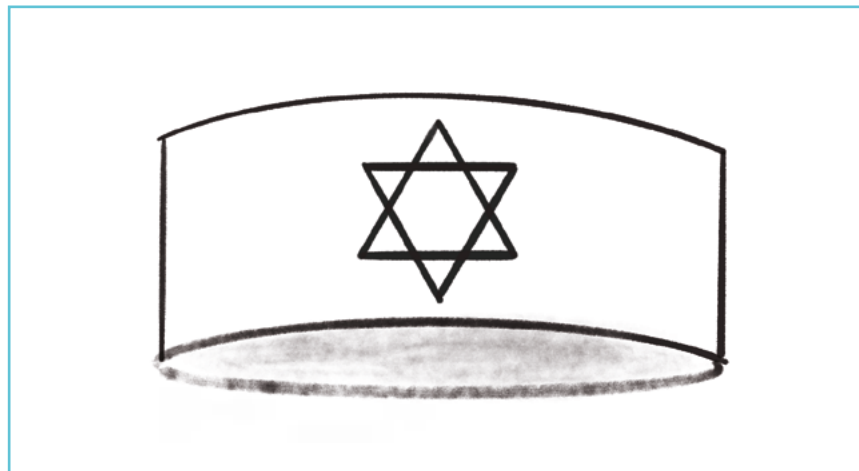
P	R	Z	Y	J	A	C	I	E	L	H	V
S	H	U	U	A	H	D	H	O	X	U	J
H	D	Y	N	Z	U	Y	T	L	R	V	D
M	P	R	Z	Y	J	A	C	I	E	L	U
H	M	E	O	H	V	V	G	Q	N	J	L
W	B	H	K	M	F	V	J	B	L	L	Q
P	R	Z	Y	J	A	C	I	E	L	Z	V
P	I	X	D	F	H	S	X	E	T	Z	H

Znajdź 3 słowa PRZYJACIEL.

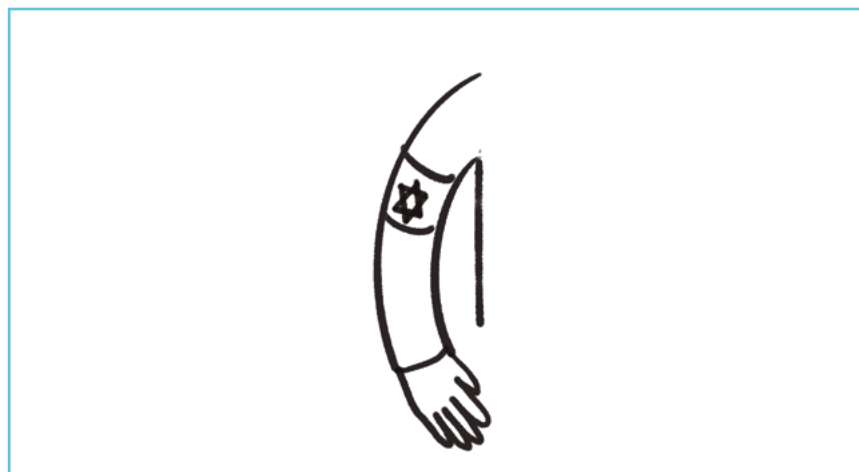
Słowa ułożone są poziomo → pionowo ↓ i ukośnie ↘

H	P	B	V	V	H	P	P	L	W	E	V	N	I	F	U	Q	G
O	Q	N	F	P	P	X	P	X	N	U	P	T	W	F	A	H	A
R	P	S	P	Z	R	R	G	Q	O	J	R	G	J	E	E	D	B
E	I	R	W	H	R	Z	W	H	G	D	Z	Q	E	X	K	D	H
C	G	J	T	O	G	S	Y	Q	T	K	Y	Z	R	V	J	M	C
J	Z	V	W	O	Y	E	F	J	S	E	J	B	T	Z	L	Y	V
I	C	O	F	U	U	R	F	Y	A	Y	A	L	L	C	R	J	C
S	W	G	C	Z	H	G	U	L	F	C	C	G	L	X	U	O	G
E	D	S	Q	F	D	L	L	H	V	R	I	F	J	A	B	V	M
U	Y	Z	D	P	E	I	R	V	L	C	E	E	G	F	T	G	V
N	V	E	G	I	K	Q	A	O	W	Q	L	V	L	H	H	U	J
P	R	Z	Y	J	A	C	I	E	L	Y	M	U	N	U	L	U	U

opaska żydowska z Gwiazdą Dawida

opaska na rękę

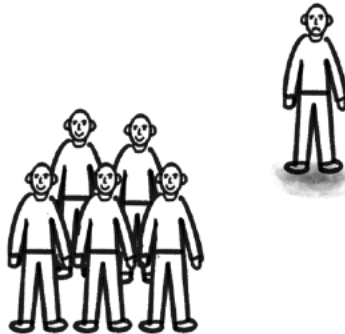
Znajdź i podkreśl 10 osób, które występują w opowiadaniu:

Karta pracy –
Kto występuje
w opowiadaniu?

1. Wytnij emocje:

Karta pracy –
Co czuje
Maciek?

smutny	radosny	szczęśliwy	zaakceptowany
przestraszony	zły	zakłopotany	samotny

Karta pracy – Co czuje Maciek?

2. Na obrazkach jest Maciek i jego przyjaciele: Henryś, Fredek, Maniuś, Ignas. Przeczytaj, co przyjaciele mówią do Maćka. Jak Maciek może się czuć? Wklej emocje.

Popatrzcie! Maciek ma na ramieniu opaskę z Gwiazdą Dawida. Maciek jest Żydem. Żydzi to tacy sami ludzie jak my. **Maciek jest naszym przyjacielem!**

Tu wklej emocje Maćka

Popatrzcie! Maciek ma na ramieniu opaskę z Gwiazdą Dawida. Maciek jest Żydem. Nie lubimy Żydów. **Maciek nie jest już naszym przyjacielem!**

Tu wklej emocje Maćka